

УДК 37.013.42

Л. О. Данильчук,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Кременецький обласний гуманітарно-педагогічний інститут імені Тараса Шевченка)

СОЦІАЛЬНА ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

У статті розглядається соціальна протидія торгівлі людьми як глобальна проблема сучасності. Досліджено характерні ознаки, мету, дії та наслідки даної проблеми. Окреслено економічні масштаби та наслідки торгівлі людьми. Визначено роль міжнародних організацій щодо протидії торгівлі людьми.

Проблема торгівлі людьми привертає сьогодні все більшу увагу міжнародного та європейського співтовариств. Торгівля людьми, як і нелегальне переправлення мігрантів, становить надзвичайно серйозну гуманітарну, економічну та міграційну проблему, так само, як і проблему транснаціональної злочинності, та є однією з найбільш актуальних проблем сучасності.

Спад виробництва й економічну кризу в 1990-х роках переживали більшість країн пострадянського простору. Мільйони людей залишилися не тільки без роботи за спеціальністю, але і без можливості будь-якого іншого заробітку. Через десятиліття ситуація все ще залишається складною. Прагнучи одержати роботу за кордоном, багато українських громадян не підозрюють про те, що легально працевлаштуватися у більшості країн Європи вкрай непросто і зробити це можна через державні центри зайнятості або фірми працевлаштування, які мають відповідні ліцензії Міністерства праці та соціальної політики України.

Жертвами сучасних форм рабства в усьому світі щорічно стають мільйони людей. Окрім економічних причин, які змушують шукати роботу за кордоном або в різних регіонах своєї країни, важливими факторами, що сприяють торгівлі людьми, є відсутність достовірної інформації про можливості працевлаштування, незнання своїх прав, поширення стереотипів і т.д. Великого значення набуває повне й відповідальне інформування суспільства про цю серйозну проблему як один із найнебезпечніших злочинів проти особистості.

Вищезазначені явища не є новими, але останнім часом вони набули надзвичайного поширення у структурі міжнародної міграції, постійно змінюючись та ускладнюючись. Безпрецедентні негативні явища становлять собою міжнародні проблеми, країни світу, яких злочинці об'єднують за джерелами походження, пунктами транзиту та призначенням живого товару чи нелегальних мігрантів, мають інтегрувати свої зусилля у боротьбі із цими протиправними діями. Не випадково з боку урядів багатьох країн та міжнародної громадськості спостерігається стійка тенденція до зростання занепокоєння проявами та наслідками торгівлі людьми, а також рішучість у боротьбі з ними.

Проблема торгівлі людьми не залишає байдужих сучасних дослідників, а саме: А. В. Алексєєва, М. Ю. Буряк, Ю. М. Галустян, Л. Д. Єрохіна, І. А. Шваб та інші, які глибоко вивчають дане питання та намагаються знайти шляхи подолання. Однак на вітчизняному ґрунті зазначена проблема не є достатньо вивченою, а тому потребує інформаційного детального дослідження та правового забезпечення. Метою статті є розгляд соціальної протидії торгівлі людьми як глобальної проблеми сучасності та визначення ролі міжнародних організацій щодо протидії торгівлі людьми.

Актуальність проблеми соціальної протидії торгівлі людьми визначається:

- Наказом Міністерства освіти і науки України від 19.03.09 № 255 "Про організацію інформаційно-просвітницької роботи в закладах освіти у 2009-2010 роках щодо запобігання торгівлі людьми";
- соціальним замовленням суспільства щодо підвищення рівня інформованості про торгівлю людьми та її наслідки;
- суперечністю між соціальною потребою у глибокому вивченні причин і наслідків торгівлі людьми та реальною правовою забезпеченістю даної проблеми;
- тим, що розробка профілактичних робіт серед населення з проблеми соціальної протидії торгівлі людьми має важливе наукове значення (виступає засобом пізнання причин та наслідків торгівлі людьми) та соціально-правове (формує уявлення про суспільну та особистісну діяльність щодо принципів протидії торгівлі людьми).

Як свідчить історія, проблема торгівлі людьми має глибоке коріння і суспільство на різних етапах свого розвитку по-різному ставилось до неї. Але лише на початку XX століття розпочинається міждержавна робота, в рамках якої світове співтовариство розглядає торгівлю людьми як проблему боротьби зі злочинністю. Наприкінці XX – на початку XXI століття торгівля людьми набула величезних масштабів. Через цей злочин потерпають діти, жінки, чоловіки незалежно від кольору шкіри, етнічної приналежності, соціального стану, релігійних уподобань, віку.

За своєю природою торгівля людьми майже в усіх випадках має транснаціональний організований характер, оскільки у процесі її здійснення долучаються представники злочинного світу різних країн, а потерпілих від цих злочинів можуть переміщувати через цілий ряд державних кордонів. Торгівля людьми є мультинаціональною, організованою злочинною індустрією, яка дає мільйонні прибутки і знаходиться на рівні з торгівлею зброєю та наркотиками.

Саме у XXI столітті торгівля людьми досягла глобальних масштабів. У доповіді "Глобальний альянс проти примусової праці" за 2005 рік Міжнародної організації праці зазначено: у світі налічується близько 12,3 мільйона осіб, які змушені примусово працювати, з них – 2,4 мільйона продані в рабство. За даними Держдепартаменту США, за існуючими оцінками, кожного року в усьому світі об'єктами торгівлі людьми стають понад 1 млн. чоловік. Федеральне бюро розслідувань США засвідчує, що торгівля людьми дає 9,5 мільярда доларів щорічного прибутку. Експерти ООН стверджують: щорічні обороти у сфері торгівлі людьми становить 7-13 млрд. доларів США. За даними Міжнародної організації з міграції, кількість нелегально переправлених мігрантів може незабаром досягти 30 млн. чоловік [1].

Доречно зауважити, що дедалі жакливіших масштабів набуває торгівля дітьми. За даними ЮНІСЕФ, до цієї галузі нелегального бізнесу щорічно залучено 1,2 мільйона дітей, які зазнають трудової та сексуальної експлуатації. На підтвердження цієї інформації виступають дані дослідження "Запобігання торгівлі дітьми з метою їх використання для примусової праці та сексуальної експлуатації в Україні", ініційованого в 2003 році Міжнародною організацією праці та Програмою викорінення найгірших форм дитячої праці, у якому зазначається, що більшість дітей, які страждають від торгівлі людьми, віком від 13 до 18 років. Хоча, за даними неурядових організацій, від цього злочину нерідко потерпають і діти, віком від 3 до 10 років. Більшість потерпілих – дівчатка, яких використовують у секс-бізнесі, проте випадки використання хлопчиків з метою сексуальної експлуатації, як дешевої робочої сили та наркокур'єрів також не рідкість [2].

Для ефективності протидії торгівлі людьми, на наш погляд, перш за все, доречно визначитися із чіткою нормативною регламентацією термінів "торгівля людьми" та "нелегальне переправлення мігрантів", враховуючи наразі відсутність єдиного базового напрямку щодо визначення цих принципово важливих дефініцій, їх конкретної взаємодії між собою та іншими – із ними спорідненими (зокрема, нелегальною міграцією тощо).

У багатьох визначеннях терміну "торгівля людьми" згадується добровільність із боку об'єкта торгівлі як додаткова передумова. У таких випадках, незважаючи на добровільність рішення нелегально виїхати до іншої країни або залишитись там, людей вводять в оману, а подекуди їх навіть примушують до цього під фізичною чи психологічною загрозою. Добровільність нелегально мігрувати та працювати десь за кордоном не означає згоди на таку експлуатацію.

Взагалі метою всього процесу торгівлі людьми є експлуатація об'єкта торгівлі в злочинних цілях. Тому втягнення до злочинних мереж, експлуатація у кримінальних цілях є, на наш погляд, невід'ємними елементами процесу торгівлі людьми. Водночас, за результатами різних досліджень, особи, що стали об'єктами продажу із метою їх подальшої експлуатації, можуть, так би мовити, балансувати упродовж усього цього періоду на грані легального та нелегального статусу. Тому феномен торгівлі людьми, і на цьому вважаємо за доречне особливо наголосити, неможливо чітко окреслити, як нелегальний чи неправомірний в цілому, тим часом, як статус цих людей може бути нелегальним на одному з етапів.

Розроблення нових міжнародно-правових норм вимагало більш точного визначення торгівлі людьми з метою встановлення орієнтирів для національних та міжнародних заходів щодо протидії та боротьби із зазначеною проблемою. У 1994 р. Генеральна Асамблея ООН визначила *торгівлю людьми* як "незаконне і таємне переміщення людей через національні та міжнародні кордони, головним чином, із країн, що розвиваються, та деяких країн з перехідною економікою, кінцевою метою якого є постачання людей у ситуації сексуального чи економічного гноблення та експлуатації задля одержання прибутків вербувальниками, торгівцями та злочинними синдикатами, а також інша незаконна діяльність, така як примусова праця, фіктивні шлюби, нелегальне працевлаштування або фіктивне удочеріння". У тому ж році на Всесвітній конференції із проблем організованої транснаціональної злочинності, яка відбулася на міністерському рівні в Неаполі, країни – члени ООН прийняли Неапольську Політичну Декларацію та Глобальний план дій проти організованої транснаціональної злочинності.

На ґрунті вище зазначеного виникає ряд дискусійних питань. Наприклад, до кінця не є з'ясованим, чи включає торгівля людьми також і перевезення особи у межах певної держави, чи вона припускає тільки перетин міжнародних кордонів. На наш погляд, є ряд спірних питань щодо перекладу термінів, які стосуються торгівлі людьми та незаконного переправлення мігрантів на інші мови. Англійський

юридичний термін "trafficking" означає нелегальну торгівлю. Отже, цей термін означає торгівлю людьми, яка відбувається незаконними шляхами.

В Україні також до суто юридичних суперечок додаються лінгвістичні, що зумовлюється відсутністю єдиного еквіваленту перекладу сталого та досить поширеного вже англomовного терміну "traffic (trafficking) in persons (women/children)". Останнє перекладається різними вченими як "торгівля", "незаконна торгівля" чи "контрабанда". Уже навіть існує версія перекладу як "трафікінг". Усі ці розбіжності зовсім не сприяють розвитку сталих правових термінів на концептуальному і нормативному рівнях.

Україна є переважно країною походження чоловіків, жінок та дітей, які вивозяться за кордон із метою сексуальної експлуатації та примусової праці. Сучасна торгівля людьми має транснаціональний характер – охоплює всі регіони та більшість країн світу. Основними країнами призначення є Туреччина, Росія та Польща. Українців також вивозять до Чехії, Італії, Ізраїлю, Греції, Сербії та Чорногорії, Великобританії, Литви, Португалії. Також зростають масштаби торгівлі людьми всередині України. У 2005 році кількість країн призначення збільшилась до 50, включаючи країни Європи, Сходу і, навіть, Китай [3].

У тому разі якщо торгівлю людьми пов'язано з переміщенням через кордони однієї або кількох держав, країни відповідно до їхньої ролі в цьому процесі поділяються на: країни походження, країни призначення, країни транзиту. Одночасно одна країна може бути віднесена відразу до двох або до всіх трьох категорій. Наприклад: Україна, перш за все є країною походження, а також і транзитною країною, а останнім часом – і країною призначення (у більшості для дітей із Молдови).

Торгівля людьми включає в себе:

- 1) дії (вербування, перевезення, приховування, передачу та одержання);
- 2) способи (боргова кабала, шантаж, погрози, насильство);
- 3) мету (примусова праця, рабство або звичай подібні до рабства, експлуатація проституції інших осіб, сексуальна експлуатація, підневільний стан, насильницьке донорство: вилучення органів тіла чи органічних тканин).

Характерними ознаками торгівлі людьми є:

1. Обов'язкова наявність посередника, тобто торговця, який надає необхідні послуги для організації міграції.
2. Отримання посередниками платні за свої послуги на підставі довгострокових угод. Оскільки суми ці разом із високими відсотками є доволі значними, особливого поширення у середовищі цих людей набуває боргова кабала, яка породжує ще більшу залежність "живого товару" від торговця.
3. Під час перевезення людей до країни призначення міжнародні кордони перетинаються як правило або нелегально, або напівлегально. Це є гранню, за котрою торгівля людьми переплітається із проблемою нелегальної міграції. Однак у деяких випадках (і на це необхідно звернути особливу увагу) перетин кордону відбувається офіційно і на цілком законних підставах. Іншими словами, деякі легальні мігранти, що вже проживають на території країни, набувають нелегального статусу. Тому за будь-яких обставин можна говорити або про нелегальну подорож, або про нелегальне перебування в країні на якомусь етапі.
4. У доповнення до плати за доставку, торговці одержують прибутки від експлуатації живого товару та втягнення його до кримінальних структур. Зауважимо, що термін "експлуатація" не обов'язково означає прямий примус, але неодмінно передбачає зневажання людської гідності та порушення прав людини.

В Україні, однією із найпотужніших організацій, діяльність якої безпосередньо пов'язана з протидією торгівлі людьми є Міжнародний жіночий правозахисний центр "Ла Страда-Україна". Центр "Ла Страда-Україна" є членом Координаційної ради по запобіганню торгівлі жінками при Уповноваженому ВР з прав людини (з 1998 р.), Експертної робочої групи при Міжвідомчій координаційній раді по запобіганню торгівлі людьми (з 2003 р.), Громадської ради при МВС України з питань забезпечення прав людини (з 2005 р.). У 2004 р. Центр "Ла Страда-Україна" стала засновником та членом Міжнародної асоціації "Ла Страда" [4].

Аналіз феномену торгівлі людьми дозволяє зробити висновок, що саме наявність їх експлуатації та використання у злочинних цілях відрізняє це явище від нелегального переправлення мігрантів. Разом із тим, торгівля людьми, що передбачає їх нелегальне переправлення через кордон, є формою нелегальної міграції, а тому потребує значної уваги та детального вивчення з метою соціальної протидії означеній проблемі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Нелегальна міграція та торгівля жінками у міжнародно-правовому контексті / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – Київ. – 2001. – 512 с.
2. Торгівля людьми в Україні: оцінка заходів, спрямованих на протидію. ЮНІСЕФ, ОБСЄ, АМР США, Британська Рада. – Київ. 2004. – 248 с.
3. US Department of State. Trafficking in Persons Report. – Режим доступу: <http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2006>
4. Міжнародний жіночий правозахисний центр "Ла Страда – Україна" – Режим доступу: <http://www.lastrada.org.ua>

Матеріал надійшов до редакції 18.12. 2009 р.

Данильчук Л. А. Социальное противодействие торговле людьми.

В статье рассматривается социальное противодействие торговле людьми как глобальная проблема современности. Изучено характерные признаки, цель, действия и последствия данной проблемы.

Очерчено экономические масштабы и последствия торговли людьми. Определено роль международных организаций касательно противодействия торговле людьми.

Danyl'chuk L. O. Social Counteraction to People Trade.

Social counteraction to trading people as a global problem of modern world is considered in the article.

Characteristic features, the aim, actions and consequences of this problem are explored. The economic scales and consequences of trading people are outlined. The role of international organizations in relation to counteraction trading people is determined.